

ЎЗБЕКИСТОНДА БИЗНЕС ЖАРАЁНЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИШ ВА ПРОГНОЗЛАШТИРИШНИНГ ЗАРУРИЯТИ

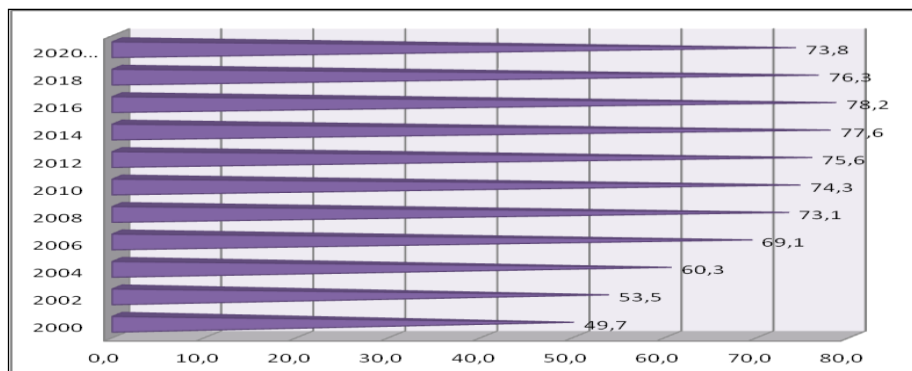
Саидова Мархабо Хабибулло қизи

2-курс докторант,

Кадрлар малакасини ошириш ва статистик тадқиқотлар маркази

COVID-19 пандемияси таъсирида вужудга келган глобал инқироз шароитида бизнес яна бир бор ўзининг ишлаб чиқариш ва ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан самарали субъект эканлигини кўрсатди. Жаҳон банки маълумотларига кўра, “2030 йилга қадар ошиб бораётган ишчи кучи бандлигини таъминлаш учун 600 миллион иш ўрнини яратиш керак” Истиқболда ҳам кичик бизнеснинг иқтисодий ўсишдаги ва аҳолини иш билан таъминлашдаги аҳамияти янада ортиб боришини эътиборга олган ҳолда, бугунги кунда бизнесни устувор ривожлантириш, унинг самарали фаолияти учун зарурий ташкилий-иқтисодий, ҳуқуқий жиҳатдан шарт-шароитлар яратишга алоҳида эътибор қаратилмоқда.

Ўзбекистонда бизнес субъектларини ташкил қилишни соддалаштириш билан боғлиқ чора-тадбирлар олиб борилаётганлиги сабабли уларнинг сони ошиб бормоқда. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотларига асосланиб, 2015-2020 йилларда фаолият кўрсатаётган бизнес субъектларининг яқка тартибда, юридик шахс ташкил этган ҳолда, шунингдек, жисмоний жаҳс сифатида рўйхатдан ўтганларни ўсиш тенденциясида эканлигини кўришимиз мумкин ва улар ўз навбатида 2020 йилда 9462,5 ва 691 тани ташкил этмоқда. 2015 йил кўрсаткичлари билан таққослаганда, 20 ва 11 варобар кўпайган. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотларига кўра, иқтисодиётда банд бўлганлар сонидан бизнеснинг улуши ортиб бормоқда. Хусусан, 2000 йилда 4467,1 минг киши бизнес билан банд бўлган бўлса, бу кўрсаткич 2020 йилга келиб, қарийб 2,2 баробарга ошган. Фоизларда эса 49,7 % дан 73,8 % га мос равишда ўзгарган. Қуйидаги расмда иқтисодиётда банд бўлганлар сонидан бизнес улушининг ўзгариш динамикаси келтирилган:

1-расм. Иқтисодиётда банд бўлганлар сонига кичик бизнеснинг улуши¹

Бугунги кунда, коронавирус пандемиясининг республикамизнинг Қорақалпоғистон Республикаси, Тошкент шаҳри ва барча вилоятлар, туман ва шаҳарчаларида бизнес юритишга бўлган салбий таъсирини статистик усуллар ёрдамида таҳлил қилишни такомиллаштириш, пандемия шароитида бизнес субъектларини ҳимоялаш учун сарфлаш лозим бўлган маблағ миқдорини статистик усуллар орқали аниқлаш муҳим масалалардан биридир. Бунда “Ўйинлар назарияси” таркибига кирувчи “Табиат билан ўйин” модели бизнес соҳасининг таркибий қисми бўлган кичик бизнесга қўллаш муҳим. Бу янги математик статистика усулини қўллаш ёрдамида бугунги кундаги таваккалчилик ва ноаниқлик элементлари мавжуд бўлган COVID-19 пандемия шароитида бизнес ривожланиш тенденция-сининг ўзгаришини аниқлаш учун сценарийлар таклиф қилинди. Улар қуйидаги “Агарда” сценарийлари бўлиб, булар базавий, ижобий ва салбий нуқтаи назарлардан иборат:

1-сценарий: Бутун дунё бўйлаб глобал инқирозни юзага келтираётган COVID-19 пандемияси давом этаётганлигига қарамай, республикамизда бизнес ривожланиши жараёнлари ўзгармай, одатдаги тенденцияда давом этади (базавий).

2-сценарий: республикамизда бизнес ривожланиши жараёнларининг пандемия сабабли пасайиши кузатилади (салбий нуқтаи назардан қараш). Пандемиянинг иқтисодиётнинг асосий тармоқларидан туризм, юк ташиш ва юк ташиш айланмаси, йўловчи ташиш ва йўловчи ташиш айланмаси, барча турдаги транспорт хизматлари таркибидаги бизнес соҳасига салбий таъсири кучли бўлди. Жумладан, хизматлар кўрсатиш, туризм шунингдек, меҳмонхоналар фаолияти тўхтатилди.

¹Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси маълумотлари муаллиф ишланмаси

3-сценарий: Пандемия шароити мамлакатда бизнес ривожига ижобий таъсир кўрсатади (ижобий нуктаи назардан қараш). Мисол учун, қишлоқ хўжалигидаги бизнес ҳажмининг ошганлиги. Умуман олганда, пандемия электрон савдо, интернет провайдерлари хизматлари, озиқ-овқат маҳсулотларини етказиш хизматлари, “онлайн илова”лар, масофавий таълим тизимлари тез суръатларда ривожланишига дастак бўлди.

Республикамизда бизнес субъектларининг коронавирус пандемияси тарқалиши оқибатида кўрилган зарар ҳақида тўпланган статистик маълумотлар базаси мавжуд эмаслиги сабабли эҳтимоллар назарияси ва математик статистика усулларининг таваккалчилик ҳамда ноаниқлик шароитида бизнес ривожланишининг кейинги босқичларини аниқлаш зарур.

Коронавирус пандемияси ва шу каби қутилмаган фавқулодда ҳолатларда, юртимизда мавжуд бизнес субъектларини қўллаб-қувватлаш тамойилларига асосланган ҳолда бизнес субъектлари фаолиятини вақтинча музлатиб қўйиш; солиқ юкидан озод этиш; ҳисобот муддатларини чегараламаслик; зарурий ёрдам чораларини кўрсатиш; қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етказиб берувчи бизнес субъектларини моддий ва маънавий рағбатлантириш лозим.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда бизнес жараёнларини моделлаштириш ва прогнозлаштириш иқтисодий ўсишни таъминлаш ва камбағалликни қисқартириш учун зарур бўлиб, бу борада амалга оширилаётган тадқиқотлар таркибида бизнес муҳитини янада яхшилашга қаратилган мақсадли стратегияларни ишлаб чиқиш, статистик тадқиқотларда моделлаштиришнинг замонавий усулларини қўллаган ҳолда хулоса ва таклифлар бериш муҳим аҳамият касб этмоқда.